

PARTICIPÁCIA ZRANITEĽNÝCH SKUPÍN Z POHĽADU SAMOSPŔÁV A MIMOVĽÁDNYCH ORGANIZÁCIÍ

VÝSKUMNÁ SONDA

ELENA G.
KRIGLEROVÁ

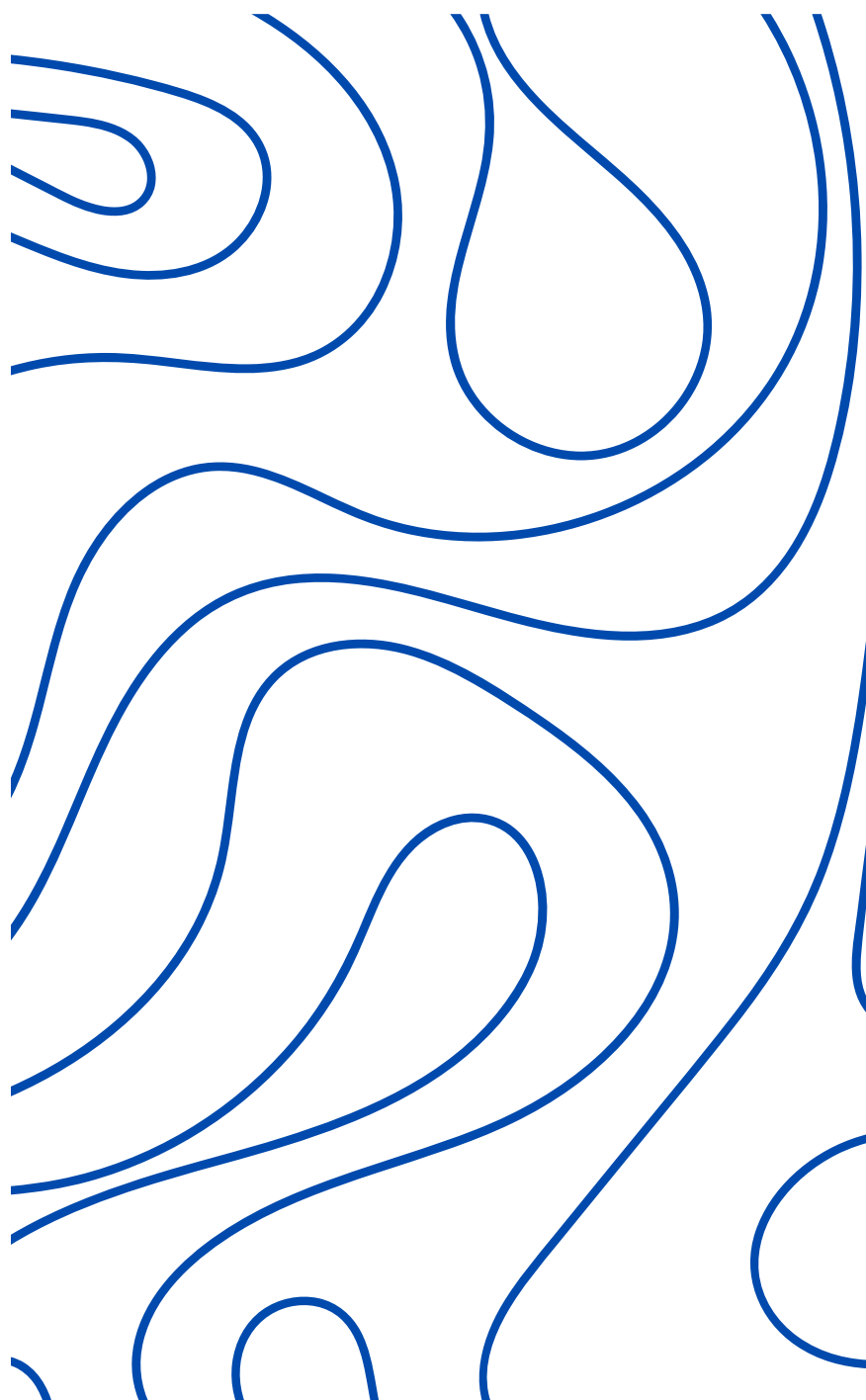
JANA KADLEČÍKOVÁ

ALENA H.
CHUDŽÍKOVÁ

CVEK

centrum pre výskum
etnicity a kultúry

September, 2024

PARTICIPÁCIA ZRANITEĽNÝCH SKUPÍN Z POHLADU SAMOSPRÁV A MIMOVLÁDNYCH ORGANIZÁCIÍ

VÝSKUMNÁ SONDA

ELENA G. KRIGLEROVÁ

JANA KADLEČÍKOVÁ

ALENA H. CHUDŽÍKOVÁ

**Spolufinancovaný
Európskou úniou**

Výskumná sonda je výstupom projektu Hlas pre všetkých - tréningový modul pre samosprávy na rozvoj participácie zraniteľných skupín. Spolufinancované Európskou úniou. Vyjadrené názory a stanoviská sú však len názormi autoriek a nemusia nevyhnutne odrážať názory a stanoviská Európskej únie alebo European Education and Culture Executive Agency. Európska únia ani orgán poskytujúci príspevok za ne nemôžu niesť zodpovednosť.

Obsah

1/ Úvod a metodológia

2/ Celkové vnímanie témy participácie v mestách

3/ Dôležitosť zapájania menších a zraniteľných skupín do participatívnych procesov

6/ Skúsenosti samospráv a MVO s participáciou a participatívnymi procesmi

11/ Možnosti menších a zraniteľných skupín zapájať sa do participatívnych procesov

13/ Reflexia situácie menších a zraniteľných skupín v strategických dokumentoch na lokálnej úrovni

15/ Potreby do budúcnosti

Úvod a metodológia

Participácia obyvateľov na verejnom diani, tvorbe politík a zmenách, ktoré verejné inštitúcie prinášajú do spoločnosti, je kľúčovým aspektom demokracie. Tieto mechanizmy občianskej angažovanosti a spolupráce občanov a verejných inštitúcií zároveň môžu napomáhať odstraňovaniu polarizácie či atomizácie. Taktiež prispievajú k posilňovaniu dôvery a sociálnej súdržnosti.

Pri téme participácie je dôležité, aby boli do vyššie uvedených procesov zapájané všetky skupiny obyvateľstva, vrátane menších a zraniteľných skupín. Slovensko je veľmi rozmanitá krajina a rôzne skupiny majú rôznorodé potreby, názory, ale ocitajú sa aj v situáciách, ktorým je potrebné venovať špecifickú pozornosť. Naopak, ignorovaním či vylučovaním týchto skupín z procesu rozhodovania ich nechávame na okraji spoločnosti a neumožňujeme im rozvíjať svoj potenciál, a zároveň im zabraňujeme demokraticky sa podieľať na spravovaní krajiny.

Veľmi dôležitú úlohu v procesoch participácie tvoria samosprávy. Práve lokálna úroveň je tou, ktorá má veľký potenciál udržiavať a podporovať sociálnu súdržnosť. Zapájanie rôznych skupín do tvorby politík je oveľa jednoduchšie práve na lokálnej úrovni, pretože samosprávy vedia efektívnejšie zacieliť svoje politiky adresne a reflektovať situáciu v meste alebo obci – jej demografickú štruktúru, ekonomický vývoj, historické a kultúrne špecifiká regiónu a zároveň reflektovať aj veľmi špecifické zloženie obyvateľstva.

CVEK sa téme participácie, a najmä téme participácie menšinových skupín venuje dlhodobo a považuje ju za veľmi dôležitý aspekt vytvárania spravodlivej a súdržnej spoločnosti, ako aj podporovania „hlasu menších“ vo verejných politikách.

V súčasnosti preto pripravuje metodický materiál pre vzdelávanie samospráv, ktorý by mal napomôcť samosprávam lepšie cíliť svoje participatívne procesy a nastavovať ich tak, aby sa do rôznych oblastí verejného života, vrátane tvorby politík mohli efektívne zapájať aj menšiny a zraniteľné skupiny.

Pred samotnou tvorbou tohto metodického nástroja sme sa rozhodli zrealizovať menšiu sondu, kvantitatívny dotazníkový prieskum zameraný na väčšie samosprávy (najmä mestá), ktorým sme chceli zistiť ich postoje k téme participácie menších a zároveň aj konkrétne skúsenosti, potreby a bariéry, ktorým samosprávy čelia v zapájaní týchto skupín.

Oslovili sme preto celkovo 102 miest a mestských častí najväčších miest a zaslali im dotazník, ktorý obsahoval 21 otázok týkajúcich sa participácie. Z našich predchádzajúcich skúseností vyplýva, že návratnosť elektronických dotazníkov je pomerne nízka (zväčša okolo 20%), preto sme tieto samosprávy oslovovali opakovane a oslovovali sme aj rôznych adresátov (viceprimátorov a viceprimátorky, prednostov a prednostky), vďaka čomu sa nám podarilo dosiahnuť približne 40 percentnú návratnosť. Dotazník vyplnilo 41 samospráv. Uvedomujeme si, že z kvantitatívneho hľadiska nejde o veľkú vzorku, preto tento nástroj považujeme skôr za sondu ako kvantitatívny výskum. Nazdávame sa však, že prináša zaujímavé zistenia, ktoré budú veľmi nápomocné pri nastavovaní vzdelávacej metodiky pre samosprávy.

Aby sme doplnili obraz vnímania participácie na lokálnej úrovni, oslovili sme aj mnohé mimovládne organizácie (MVO), ktoré sa venujú menšinám a zraniteľným skupinám. Následne 21 takýchto mimovládnych organizácií vyplnilo dotazník, ktorý bol veľmi podobný ako ten zaslaný samosprávam.

Nasledujúca analýza prináša najdôležitejšie zistenia z tejto sondy – vnímanie participácie, jej výhod a nevýhod (vrátane zraniteľných skupín a menších), konkrétnych skúseností s participatívnymi procesmi, možností menších participovať a potrieb, ktoré v tejto oblasti vyvstávajú.

Celkové vnímanie témy participácie v mestách

Prvá oblasť, ktorej sme sa v tejto výskumnej sonde venovali, bola celková dôležitosť témy participácie. Hoci odpovede samospráv a MVO nemožno považovať za reprezentatívne a možno predpokladať, že dotazníky vyplnili najmä samosprávy a MVO, ktoré sa tejto téme už aspoň nejakým spôsobom venujú, je možné skonštatovať, že **celkovo považujú samosprávy aj MVO tému participácie za veľmi alebo aspoň čiastočne dôležitú**.

Žiadna zo samospráv túto tému neoznačila za nedôležitú. Spomedzi mimovládnych organizácií ju len jedna označila za čiastočne nedôležitú.

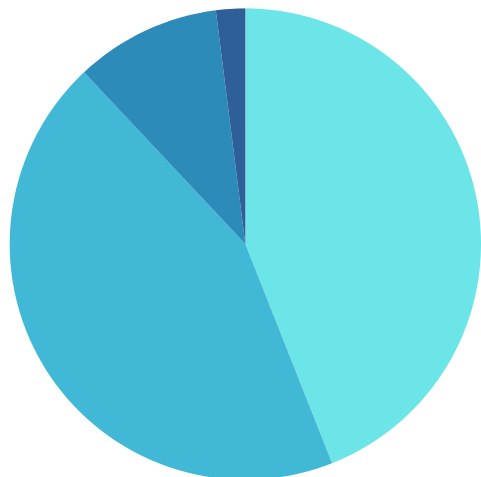
Ak sa pozrieme na samosprávy, tak väčšina z nich (63%) ju označila za veľmi dôležitú a viac ako tretina za čiastočne dôležitú. Pri MVO až 66% označilo túto tému za veľmi dôležitú.

Pre zapojené samosprávy je téma participácie veľmi dôležitá a venujú jej pozornosť, MVO sú voči samosprávam kritickejšie

Ukazuje sa teda, že téma participácie začína byť dôležitou témou a samosprávy, ako aj občianska spoločnosť si to uvedomujú.

GRAF 1. Pozornosť, ktorú samosprávy venujú téme participácie

- Venujú jej výraznú pozornosť, považujú ju za kľúčovú (44%)
- Venujú jej pozornosť, ale nie je to kľúčová téma (44%)
- Tejto téme sa venujú len okrajovo (10%)
- Tejto téme sa doposiaľ nevenovali vôbec (2%)

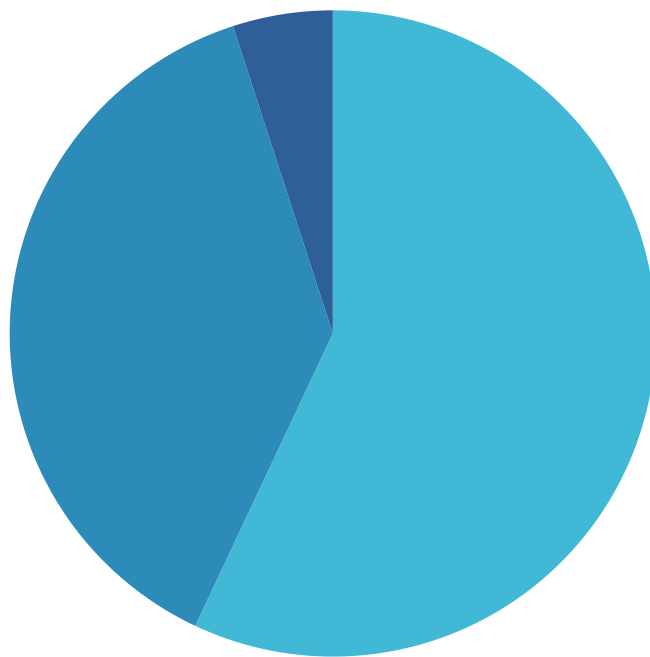

Samosprávy tejto téme zároveň venujú pozornosť. Takmer 44% z nich v dotazníku uviedlo, že jej venujú výraznú pozornosť, je to pre ne kľúčová téma. Podobné percento samospráv zas uviedlo, že jej síce pozornosť venujú, ale nie je to pre ne kľúčové. Len jedna samospráva uviedla, že jej nevenuje žiadnu pozornosť (pozri GRAF 1).

Ak sa však pozrieme na odpovede mimovládnych organizácií, je zrejmé, že tie pozornosť, ktorú samosprávy venujú tejto téme, nevnímajú až natoľko optimisticky. Viac ako polovica MVO uviedla, že **niektoré samosprávy tejto téme pozornosť venujú, stále je ich však málo**. Žiadna neuviedla, že väčšina samospráv tejto téme venuje náležitú pozornosť (pozri GRAF 2).

GRAF 2. Pozornosť, ktorú podľa MVO venujú samosprávy téme participácie

- Niektoré mestá jej už venujú pozornosť, týchto miest a obcí je však stále málo (57%)
- Tejto téme sa mestá obvykle venujú len veľmi okrajovo, ak vôbec (38%)
- Neviem posúdiť (5%)

Participácia podporuje sociálnu súdržnosť a dáva spätnú väzbu na fungovanie samosprávy

Samospráv a MVO sme sa zároveň pýtali na rôzne aspekty participácie. Graf č.3 nižšie poukazuje na to, že samosprávy výrazne vnímajú najmä pozitívne aspekty participácie.

V prvom rade, samosprávy najviac oceňovali to, že **participácia dáva mestám dôležitú spätnú väzbu o fungovaní mesta**. To považovali za najpozitívnejší aspekt aj predstavitelia mimovládnych organizácií. Zároveň, a čo je veľmi dôležité pre projekt CVEKu a vzdelávaciu metodiku zapájania zraniteľných skupín, samosprávy si vo vysokom percente myslia, že **participácia podporuje sociálnu súdržnosť**. Absolútna väčšina samospráv s týmto výrokom úplne alebo čiastočne súhlasila. Okrem toho samosprávy na participácii vítajú, že **skvalitňuje procesy v meste**. S týmito pozitívnymi aspektmi sa stotožňovali aj mimovládne organizácie. Tie zas, viac ako samosprávy, vnímali aj to, že **ľudia sú najlepší experti na život v meste** a ich hlas by mal byť preto vypočutý.

Samosprávy nevnímajú nevýhody participácie ako zásadné

S výrokmi o negatívnych aspektoch participácie sa samosprávy stotožňovali oveľa menej. Približne polovica respondentov z radov samospráv sa stotožnila s názorom, že participácia je **príliš zdĺhavá a náročná**.

Avšak s tým, že **participácia neúmerne predlžuje procesy v meste sa väčšina samospráv nestotožnila**.

Mimovládne organizácie to vidia podobne, ale častejšie uvádzali, že nesúhlasia s výrokmi o nadmernej záťaži na mesto a predlžovaní procesov v meste v prípade, že sa realizujú participatívnym spôsobom.

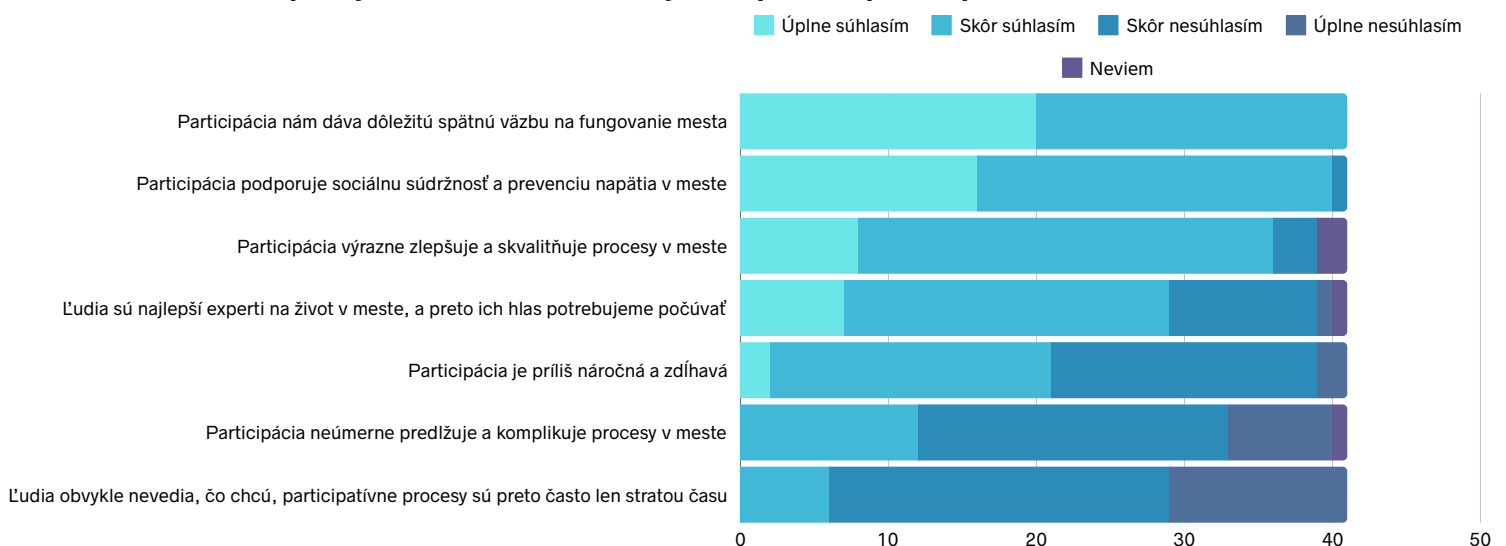
Ukazuje sa teda, že zapojené mestá (ale aj MVO) oceňujú pozitívne prínosy participácie a vnímajú ich efekt pre skvalitňovanie procesov, poskytovanie spätnej väzby a nastavovanie politík.

Dôležitosť zapájania menších a zraniteľných skupín do participatívnych procesov

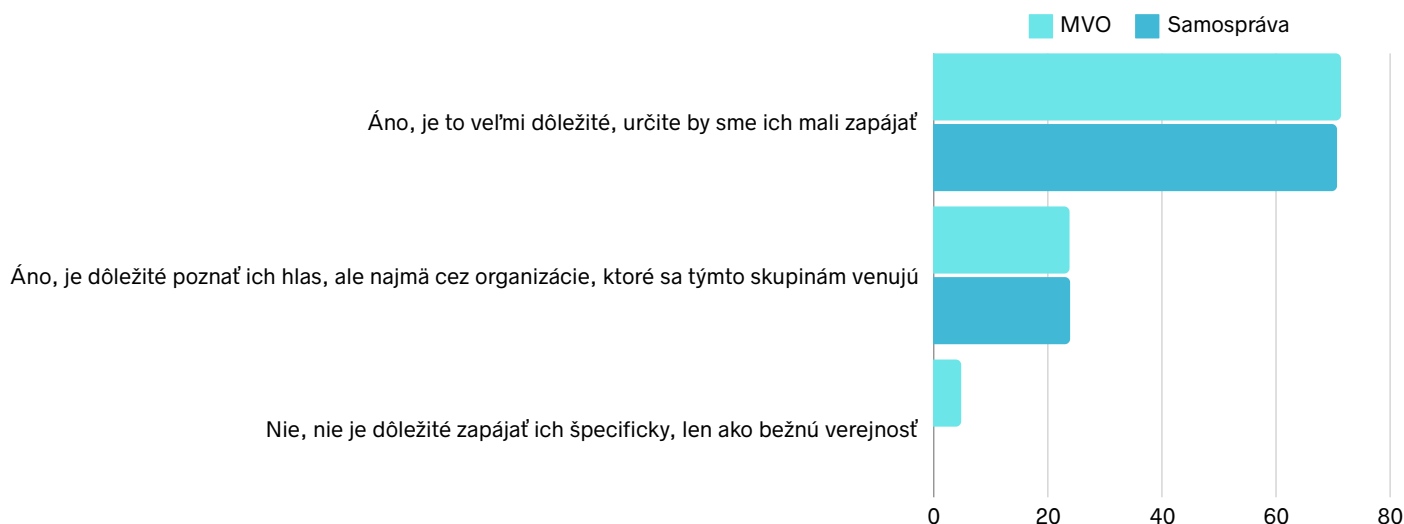
Samosprávy zapojené do výskumu si myslia, že do participatívnych procesov **by mali byť zapájané aj menšiny alebo zraniteľné skupiny**. Viac ako 70% oslovených samospráv si myslí, že je to veľmi dôležité a necelá tretina uviedla, že je dôležité poznať ich hlas, ale **efektívnejšie je to robiť cez odborné organizácie, ktoré sa týmto skupinám venujú**.

Žiadna zo samospráv nesúhlasí s tým, že nie je potrebné zapájať tieto skupiny nijako špecificky, čo je opäť veľmi pozitívne a povzbudzujúce zistenie (pozri GRAF 4).

GRAF 3. Samosprávy a ich vnímanie rôznych aspektov participácie

GRAF 4. Dôležitosť zapájania menších a zraniteľných skupín – samospráva a MVO

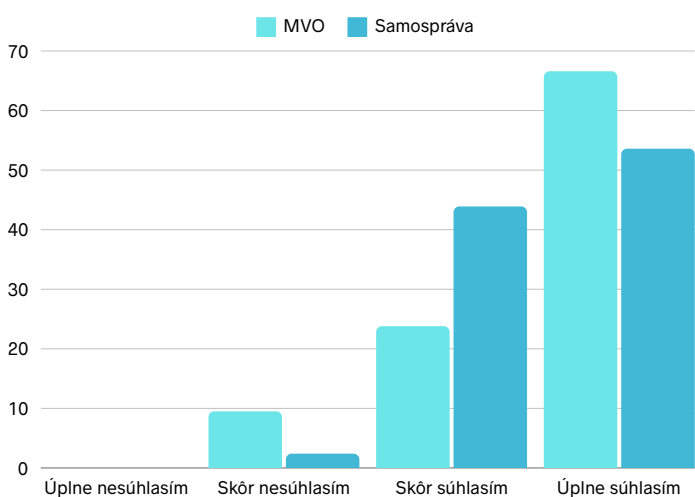

Podobne to vidia aj mimovládne organizácie, približne rovnaké percentá uvádzali dôležitosť zapájania týchto skupín či už jednotlivu, alebo cez odborné organizácie.

Zapájaním zraniteľných skupín môžu mestá zisťovať ich skutočné potreby a dávať im najavo, že na ich hlase skutočne záleží

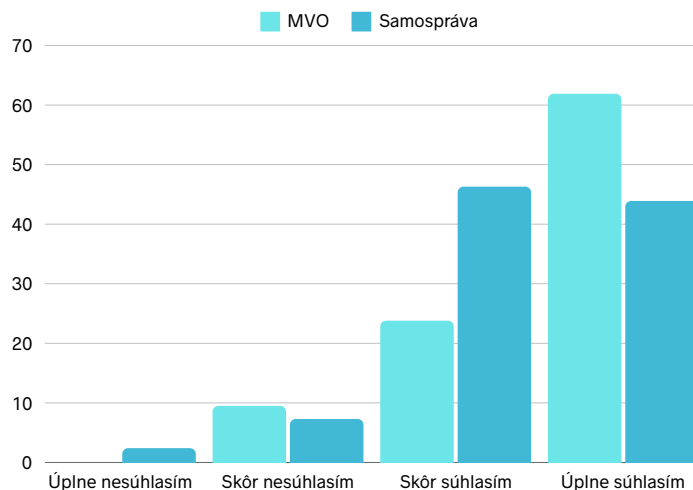
Samosprávy a ešte výraznejšie mimovládne organizácie vnímajú pozitívne aspekty zapájania menších a zraniteľných skupín. To, že vďaka participácii menších môže samospráva zisťovať ich skutočné potreby, si rozhodne myslí viac ako polovica oslovených samospráv a viac ako 66% MVO. Zvyšné samosprávy a MVO s týmto výrokom súhlasili aspoň čiastočne (pozri GRAF 5).

GRAF 5. Zapájaním týchto skupín môže samospráva zistiť ich skutočné potreby.

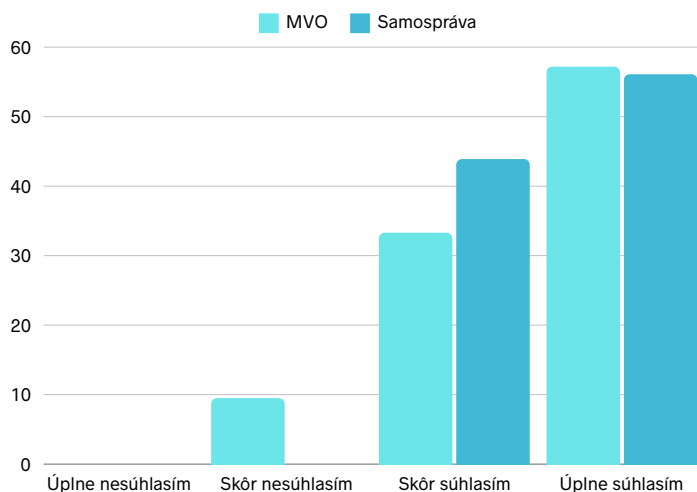

Respondenti v našej sonde si zároveň myslia, že **participatívne procesy umožňujú dať hlas aj tým, ktorí ho obvykle v spoločnosti nemajú** (pozri GRAF 6). S týmto výrokom sa jednoznačne stotožňovali najmä MVO, ktoré úplný súhlas vyjadrili až vo viac ako 61 percentách. Samosprávy častejšie uvádzali, že sa s ním „skôr stotožňujú“. A napokon, samosprávy aj MVO si myslia, že zapájaním týchto skupín **„im dávame najavo, že si uvedomujeme ich špecifickú situáciu a chceme ju riešiť“**. Takmer 60% samospráv úplne súhlasilo práve s týmto výrokom (dokonca viac ako v prípade MVO, pozri GRAF 7). Toto je opäť veľmi dôležité zistenie, pretože ukazuje, že samosprávy nie sú k téme zapájania zraniteľných skupín a menších nepriateľské a uvedomujú si dôležitosť poznania a reflektovania ich situácie. Toto zistenie bolo v našej výskumnej sonde veľmi prekvapujúce.

GRAF 6. Zapájaním týchto skupín dávame hlas tým, ktorí ho obvykle nemajú.

GRAF 7. Zapájaním týchto skupín im dávame najavo, že si uvedomujeme ich špecifickú situáciu a chceme ju riešiť

Samosprávy ani MVO si nemyslia, že špecifickým zapájaním menších ich zvýhodňujeme

Podobne ako v prípade rôznych aspektov participácie, aj pri téme výhod a nevýhod zapájania menšinových skupín samosprávy aj MVO vnímajú oveľa častejšie **výhody participácie**. Keď sme sa pýtali na nevýhody alebo ťažkosti pri zapájaní týchto skupín, respondenti oveľa častejšie s danými výroky nesúhlasili.

Napríklad, jednou z možných nevýhod je, že **ak zapájame špecificky zraniteľné skupiny, ostatní obyvatelia môžu mať pocit, že menšiny zvýhodňujeme**. S týmto výrokom sa úplne stotožnili len 4 samosprávy. Takmer 2/3 s týmto výrokom čiastočne alebo úplne nesúhlasili. Približne rovnaké percento to bolo aj pri MVO.

Zároveň, zapájanie menších môže byť pre samosprávy zatažujúce, pretože týmto skupinám treba prispôbovať samotné spôsoby a metódy participácie. Opäť, až 60% samospráv s týmto výrokom nesúhlasilo.

Čo však rozdelilo samosprávy na približne dve rovnaké polovice, bol názor, že zapájanie menších je veľmi časovo náročné. Mimovládne organizácie si to mysleli o niečo zriedkavejšie. Finančnú náročnosť participácie menších ani samosprávy, ani MVO nepovažovali za výraznú bariéru alebo nevýhodu participácie.

Skúsenosti samospráv a MVO s participáciou a participatívnymi procesmi

Vnímanie témy participácie verejnosti na tvorbe politik a aktívny prístup samosprávy k tejto téme sa premieta do toho, či samospráva venuje časť svojich kapacít téme participácie, či má skúsenosti s realizáciou participatívnych procesov a či sa snaží do nich zapájať aj rôzne skupiny verejnosti vrátane zraniteľných skupín obyvateľov.

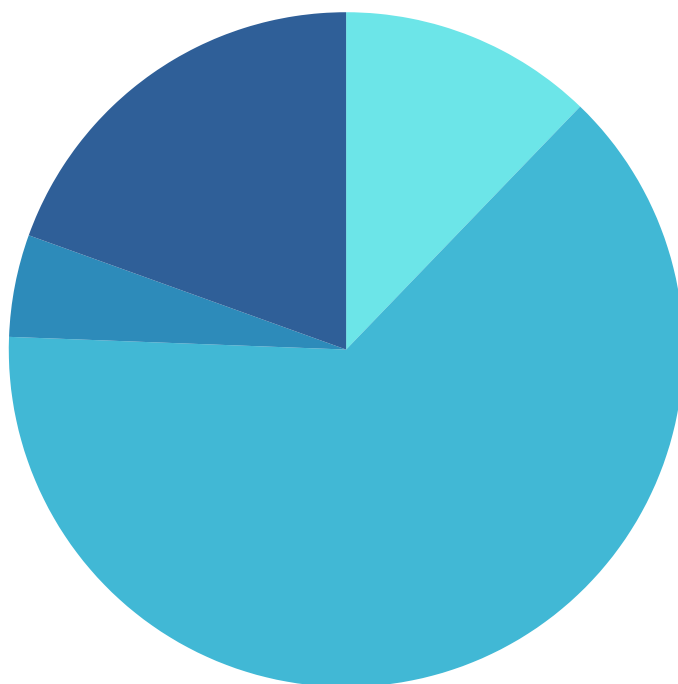
Väčšina samospráv zapojených do prieskumu má tému participácie začlenenú do organizačnej štruktúry

Väčšina samospráv, ktoré sa zapojili do prieskumu, uviedla, že **má tému participácie nejakým spôsobom začlenenú do svojej organizačnej štruktúry** (pozri GRAF 8). Niektoré samosprávy majú pre tému participácie vytvorené samostatné oddelenie alebo odbor. V prípade viac ako dvoch tretín samospráv spadá téma participácie pod odbor alebo oddelenie, ktorý rieši aj inú agendu. Len minimum samospráv má v rámci svojej organizačnej štruktúry vytvorenú pozíciu koordinátora pre participáciu.

Štyri pätiny samospráv, ktoré sa zúčastnili našej výskumnej sondy, už nejakým spôsobom tému zapájania verejnosti do svojej organizačnej štruktúry začlenilo, hoci je medzi samosprávami rozdiel v tom, koľko kapacít tejto téme venujú. Naopak, takmer 20% samospráv zatiaľ nijakým spôsobom tému participácie do svojej organizačnej štruktúry nezačlenilo.

GRAF 8. Začlenenie participácie do organizačnej štruktúry samospráv (N=41)

- Máme samostatné oddelenie pre participáciu (12,20%)
- Participácia spadá pod oddelenie, ktoré má aj inú agendu (63,4%)
- Máme vytvorenú pozíciu koordinátora participácie (4,9%)
- Participácia nie je začlenená do našej organizačnej štruktúry (19,5%)

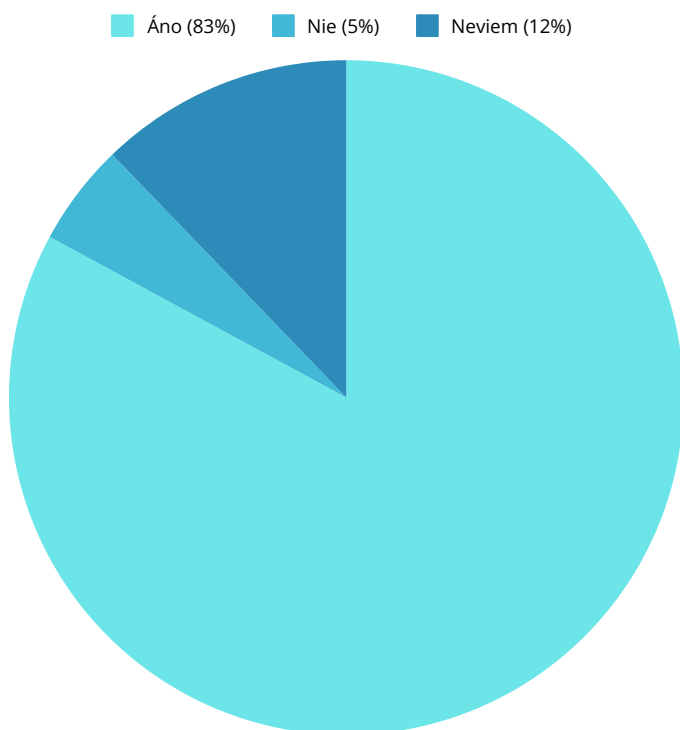

MVO, ktoré mali skúsenosť s konkrétnymi participatívnymi procesmi na lokálnej úrovni, potvrdili, že vo väčšine prípadov mali samosprávy pre realizáciu tohto procesu vytvorenú nejakú organizačnú štruktúru, pozíciu koordinátora alebo aspoň osobu zodpovednú za participatívny proces.

Väčšina zapojených samospráv má reálne skúsenosti s participáciou

Samosprávy, ktoré sa zapojili do našej sondy, zväčša uviedli, že **majú reálne skúsenosti s participatívnou tvorbou politik, opatrení alebo aktivít**. Takúto skúsenosť v priebehu posledných piatich rokov malo takmer **83% samospráv** (pozri GRAF 9). Len zopár samospráv uviedlo, že zatiaľ žiadnu politiku, opatrenie alebo aktivity netvorili participatívne, teda so zapojením verejnosti.

GRAF 9. Využitie participatívnych procesov pri tvorbe politik na lokálnej úrovni za posledných 5 rokov (N=41)

Samosprávy využívajú participatívne procesy najmä v sociálnej oblasti, v oblasti plánovania politik a tvorby strategických dokumentov

Samospráv, ktoré sa zapojili do prieskumu, sme sa tiež pýtali, **akých oblastí sa politiky, opatrenia alebo aktivity, ktoré tvorili participatívnym spôsobom, týkali**. Na otázku odpovedalo 34 samospráv zo 41 zapojených, teda len tie, ktoré uviedli, že majú takúto skúsenosť za posledných 5 rokov.

Tieto samosprávy majú najčastejšie skúsenosť s participatívnou tvorbou politik v oblasti **sociálnych vecí, sociálnej pomoci a sociálnych služieb** (uviedlo 29 z 34 samospráv), potom v oblasti **plánovania a revitalizácie verejných priestorov** (28 z 34 samospráv) a v oblasti **tvorby strategických dokumentov mesta** (27 z 34 samospráv). Viaceré samosprávy uviedli aj ďalšie oblasti, ako napríklad plánovanie rozvoja mesta, politiky týkajúce sa životného prostredia, kultúry, vzdelávania, prípadne ďalších oblastí v pôsobnosti samosprávy.

Tabuľka 1. Oblasť, v ktorých samosprávy využívajú participatívne procesy (N=34)

Akej oblasti sa participatívne vytvorené opatrenia/politiky/aktivity týkali?	Áno	Nie	Neviem
Tvorba strategických dokumentov na úrovni samosprávy	27	3	3
Plánovanie a revitalizácia verejných priestorov	28	4	2
Plánovanie rozvoja obce/mesta	25	5	2
Politiky/opatrenia týkajúce sa školstva a vzdelávania	19	9	3
Sociálne veci, sociálna pomoc a sociálne služby	29	2	2
Kultúra, kultúrne inštitúcie a podujatia	23	4	5
Politiky/opatrenia týkajúce sa životného prostredia a jeho ochrany	23	5	4
Opatrenia/politiky/aktivity v inej oblasti	18	3	10

Pri participatívnych procesoch mestá najčastejšie spolupracujú s inými verejnými inštitúciami a MVO

Podľa zistení našej výskumnej sondy majú samosprávy, ktoré majú skúsenosti s participatívnou tvorbou politík, často **stabilnú alebo aspoň príležitostnú spoluprácu s inými organizáciami alebo inštitúciami**. Stabilnú spoluprácu uviedlo 12 samospráv a príležitostnú 17 samospráv (z 33 samospráv).

Samosprávy pri zapájaní verejnosti a realizácii participatívnych procesov **najčastejšie spolupracovali s inými verejnými inštitúciami** (štátna správa, VÚC a pod.), túto odpoveď uviedlo 24 samospráv z 33. Ďalej spolupracujú s **mimovládnyimi organizáciami** (23 z 33 samospráv), akademickými inštitúciami (19 z 33 samospráv) a s firmami (17 z 33 samospráv). Niektoré samosprávy uviedli aj ďalších, najmä lokálnych aktérov, s ktorými v téme participácie spolupracujú, napríklad agentúry regionálneho rozvoja.

Čo sa týka **zhodnotenia participácie** a participatívnych procesov, zapojené samosprávy, ktoré majú skúsenosť s participáciou, zväčša uviedli, že **participácia mala celkovo pozitívny dopad**.

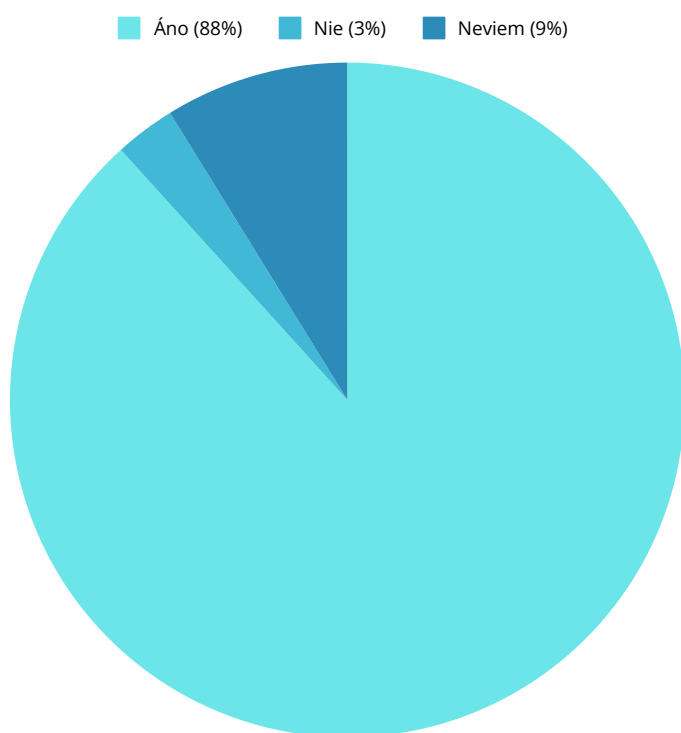
Vďaka zapojeniu verejnosti sa samosprávam podarilo nastaviť adresnejšie politiky (uviedlo 27 samospráv z 34), ktoré boli obyvateľmi lepšie prijaté (25 samospráv z 34). Väčšina samospráv uviedla, že participatívna tvorba politík nebola spojená s vysokými nákladmi, niektorým samosprávam sa podarilo lepšie využiť svoje zdroje a participácia tak viedla k želanému výsledku. Zároveň, čo je nemenej dôležité, približne dve tretiny zapojených samospráv uviedli, že participatívne procesy neboli selektívne (mohli sa zapojiť rôzne skupiny obyvateľov) a prostredníctvom participácie sa podarilo zlepšiť vzťahy medzi rôznymi skupinami obyvateľov. Tu je však otázne, do akej miery boli tieto skupiny aj aktívne prizývané do týchto procesov a či sa ich aj reálne mohli zúčastňovať.

Tabuľka 2. Zhodnotenie participácie verejnosti a participatívnych procesov na úrovni samospráv (N=34)

	Áno	Nie	Neviem
Zapojenie verejnosti nám pomohlo nastaviť adresnejšie opatrenia/politiky/aktivity.	27	4	3
Opatrenia/politiky/aktivity vytvorené so zapojením verejnosti, boli obyvateľmi mesta lepšie akceptované/prijaté.	25	6	2
Zapojenie verejnosti do tvorby opatrení/politik/aktivít bolo príliš nákladné.	3	28	2
Politiky/opatrenia týkajúce sa školstva a vzdelávania	19	9	3
Zapojenie verejnosti nakoniec nevedlo k želanému výsledku.	7	22	4
Zapojenie verejnosti do tvorby opatrení/politik/aktivít viedlo k zlepšeniu vzťahov medzi obyvateľmi.	21	5	7
Zapojenie verejnosti do tvorby opatrení/politik/aktivít predĺžilo celý proces.	18	14	1
So zapojením verejnosti do tvorby opatrení/politik/aktivít sa nám podarilo lepšie využiť zdroje (personálne, organizačné, finančné, iné).	13	15	5
Zapojenie verejnosti do tvorby opatrení/politik/aktivít bolo dosť selektívne, zapojiť sa mohli len niektoré skupiny obyvateľov.	7	23	3

Samospráv, ktoré už v uplynulom období tvorili nejakú politiku participatívne, sme sa tiež pýtali, či sa im podarilo zapojiť aj príslušníkov a príslušníčky zraniteľných skupín. **Väčšina samospráv (30 z 34) uviedla, že sa do participatívnych procesov zapojili aj zraniteľné skupiny**, ako napríklad seniori, deti, mladí ľudia, ľudia s menšinovým etnickým pôvodom alebo z národnostných menšín, či ľudia s nižším socio-ekonomickým statusom (pozri GRAF 10). Nevieme však, ktoré konkrétne skupiny sa zapojili a aká bola miera ich zapojenia.

GRAF 10. Zapojenie menšín a zraniteľných skupín do participatívnych procesov v samosprávach (N=34)

Zapájanie MVO a zraniteľných skupín do participatívnych procesov obvykle iniciujú samotné mestá

Čo sa týka **skúseností MVO s participatívnymi procesmi na lokálnej úrovni**, takmer dve tretiny MVO (13 z 21), ktoré sa zúčastnili výskumnej sondy, uviedli, že majú skúsenosť s participatívnym procesom, do ktorého bola zapojená aj cieľová skupina, ktorej sa venujú a/alebo bola do participatívneho procesu prizvaná samotná MVO (uviedlo 10 z 13 MVO).

Respondenti zároveň uviedli, že zapojenie príslušníkov a príslušníčok zraniteľných skupín sa uskutočnilo zväčša z iniciatívy samotného mesta alebo bolo iniciované zo strany organizácií alebo inštitúcií, ktoré s danou zraniteľnou skupinou pracujú. Iba v jednom prípade vzišiel nápad zapojiť zraniteľnú skupinu od samotných príslušníkov a príslušníčok danej skupiny.

Podľa MVO má zapájanie zraniteľných skupín zmysel, avšak je potrebné viac prihliadať na ich špecifické potreby

Keďže MVO zapojené do prieskumu pracujú s príslušníkmi a príslušníčkami zraniteľných skupín, požiadali sme ich, aby zhodnotili **dopad participatívneho procesu na situáciu zraniteľnej skupiny, s ktorou pracujú**. Približne polovica MVO uviedla, že zapojenie príslušníkov a príslušníčok zraniteľnej skupiny malo zmysel (uviedlo 7 z 13 MVO). Zároveň niektoré MVO (6 z 13) uviedli, že podmienky participatívneho procesu boli prispôsobené špecifikám zraniteľnej skupiny. Avšak väčšina MVO (10 z 13) sa zhodla na tom, že do budúcnosti by mesto pri zapájaní zraniteľných skupín malo viac prihliadať na ich špecifické potreby. Len malá časť MVO konštatovala, že to pomohlo zlepšiť situáciu menšín v meste. To je opäť dôležité zistenie pre tvorbu vzdelávacieho metodického materiálu o zapájaní menšín a zraniteľných skupín pre samosprávy.

Mestá informujú o možnostiach participácie cez sociálne siete, miestne médiá, ale aj na miestach, kde sa zraniteľné skupiny stretávajú

Samosprávy okrem bežného informovania verejnosti o možnosti zapojiť sa do tvorby politiky **informovali príslušníkov a príslušníčky zraniteľných skupín** aj cielene využitím viacerých informačných kanálov. Najčastejšie pre šírenie informácií využili najmä miesta, kde sa ľudia zo zraniteľných skupín stretávajú, informovali tiež prostredníctvom sociálnych sietí a miestnych médií. Samosprávy šírili tiež informácie prostredníctvom miestnych lídrov a MVO.

Tabuľka 3. Informovanie o možnostiach participácie pre menšiny a zraniteľné skupiny zo strany samospráv

	Áno	Nie	Neviem
Prostredníctvom MVO, ktoré ich zastupujú/združujú/poskytujú im služby	20	4	4
Na miestach, kde sa stretávajú (napr. komunitné centrum, klub seniorov, výdajňa pomoci a pod.)	30	0	0
Prostredníctvom škôl a vzdelávacích zariadení	20	4	4
Prostredníctvom sociálnych sietí	28	1	1
Prostredníctvom lokálneho lídra z ich komunity	23	2	3
Prostredníctvom miestnych médií	26	3	1
Rovnako ako ostatnú verejnosť	23	1	2

MVO zapojené do výskumu potvrdili, že v prípade participatívnych procesov, s ktorými mali skúsenosť, mestá využili rôzne informačné kanály pre informovanie príslušníkov a príslušníčok zraniteľných skupín o možnosti zapojiť sa do tvorby politik. Podľa MVO mestá informovali zraniteľné skupiny najmä prostredníctvom organizácií, ktoré s danou skupinou pracujú a prostredníctvom sociálnych sietí (obe možnosti uviedlo 10 z 10 zapojených MVO). O niečo menej pre šírenie informácií využili ďalšie možnosti ako informovanie prostredníctvom lokálnych lídrov a miestnych médií, ale aj informovanie na miestach, kde sa príslušníci danej skupiny stretávajú alebo prostredníctvom vzdelávacích inštitúcií.

Možnosti menších a zraniteľných skupín zapájať sa do participatívnych procesov

Menšiny často čelia diskriminácii a nerovnakým podmienkam, čo im znemožňuje plnohodnotnú participáciu. Identifikácia bariér, ktorým čelia menšiny a zraniteľné skupiny v prístupe k participatívnym procesom je kľúčová pre vytváranie spravodlivej, inkluzívnej a prosperujúcej spoločnosti.

Keďže jednou z bariér, ktorým menšiny a zraniteľné skupiny v prístupe k participácii čelia, môže byť aj ich vnímanie zo strany väčšinovej spoločnosti, v našej výskumnej sonde sme zisťovali aj to, ako samosprávy a mimovládne organizácie vnímajú pozíciu menších a zraniteľných skupín v spoločnosti. V prípade samospráv sme sa pýtali na vnímanie menších a zraniteľných skupín v ich mestách, zatiaľ čo v prípade MVO sme sa pýtali na vnímanie v spoločnosti vo všeobecnosti.

Mestá vnímajú svoje obyvateľstvo ako otvorené voči rozmanitosti, voči niektorým menšinám stále pretrvávajú negatívne postoje

Respondenti a respondentky zo samospráv vo väčšine prípadov uvádzali, že ich mestá sú aspoň do istej miery otvorené rozmanitosti – 22% samospráv uviedlo, že ľudia v ich meste sú úplne otvorení rozmanitosti a prevláda v nich pozitívne vnímanie všetkých menších a zraniteľných skupín. Až 61% samospráv sa priklonilo k výroku, že ľudia v ich mestách sú skôr otvorení rozmanitosti, ale niektoré menšiny a zraniteľné skupiny vnímajú skôr negatívne. Len minimum z nich uviedlo, že v ich mestách sú prítomné konflikty a nepriateľské nálady voči menšinám a zraniteľným skupinám.

Takmer dve tretiny MVO si myslia, že na Slovensku nie je otvorenosť voči rozmanitosti dostatočná

V porovnaní so samosprávami vnímali respondenti/respondentky z MVO ľudí na Slovensku vo všeobecnosti ako skôr uzavretých voči kultúrnej rozmanitosti – k výroku o úplnej otvorenosti sa nepriklonil nikto a výrok, že ľudia na Slovensku sú skôr otvorení rozmanitosti, ale niektoré menšiny vnímajú negatívne, sa priklonilo 42,9% respondentov.

Tieto zistenia môžu naznačovať, že **minimálne v samosprávach, ktoré sa do prieskumu zapojili, môžu byť vzťahy medzi rôznymi skupinami obyvateľstva lepšie, než na Slovensku vo všeobecnosti.** To je dobrý predpoklad pre posilňovanie možností participácie menších a zraniteľných skupín. Zároveň je však možné aj to, že respondenti/ky zo samospráv prezentujú svoje mesto v pozitívnejšom svetle, než tomu je v realite. To však vzhľadom na limity použitej metodiky nie je možné odkontrolovať.

Samosprávy si oveľa častejšie ako MVO myslia, že menšiny majú dostatočné možnosti participácie

V úvode tejto analýzy sa zmieňujeme o tom, že menšiny a zraniteľné skupiny sú v prístupe k participatívnym procesom v znevýhodnenej pozícii oproti väčšinovej spoločnosti. Formálne majú rovnaké možnosti, avšak reálne musia prekonávať dodatočné bariéry, aby ich mohli využiť.

V našej výskumnej sonde sme sa preto zamerali aj na zisťovanie toho, ako respondenti/ky zo samospráv a MVO vnímajú možnosti zapájať sa do participatívnych procesov, ktoré menšiny a zraniteľné skupiny majú na lokálnej úrovni. V prípade samospráv sme sa pýtali na možnosti v ich meste, a v prípade MVO sme sa pýtali na možnosti na lokálnej úrovni vo všeobecnosti.

Podľa **43,9% samospráv majú menšiny a zraniteľné skupiny dostatočné možnosti a príležitosti aktívne sa zapájať do tvorby politik v ich meste.** V prípade MVO ani jeden respondent nevyjadril názor, že menšiny a zraniteľné skupiny majú dostatočné možnosti a príležitosti aktívne sa zapájať do tvorby politik.

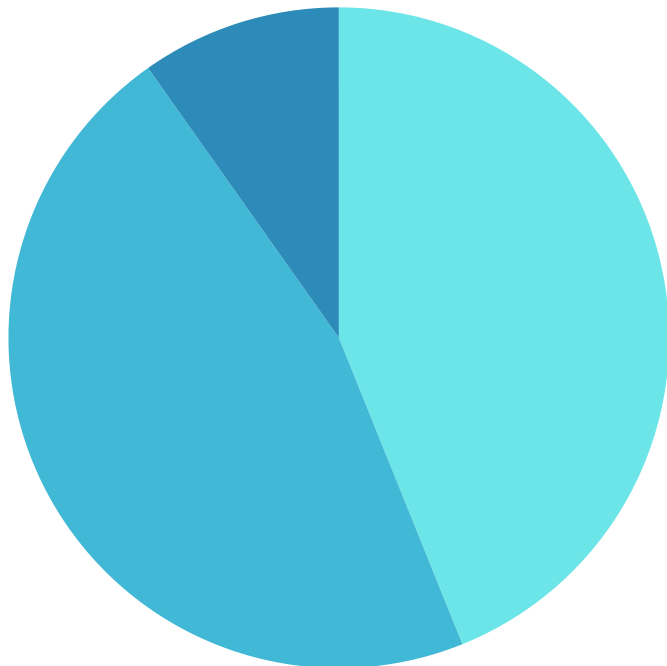
To, že **menšiny a zraniteľné skupiny majú aspoň nejaké možnosti, si myslelo 46,3% samospráv** (pričom sa vyjadrovali k situácii v ich meste) a **33,3% respondentov z MVO** (pričom sa vyjadrovali k situácii na lokálnej úrovni vo všeobecnosti).

Najväčšie rozdiely sme zaznamenali pri výroku „**Majú výrazne obmedzené možnosti a príležitosti aktívne sa zapájať do tvorby politik**“. V prípade samospráv tento názor zdieľalo len **9,8% respondentov**, zatiaľ čo v prípade MVO sa k tomuto výroku priklonilo až **52,4% respondentov/iek** (pozri GRAF 11).

GRAF 11. Možnosti a príležitosti menších a zraniteľných skupín aktívne sa zapájať do tvorby politik

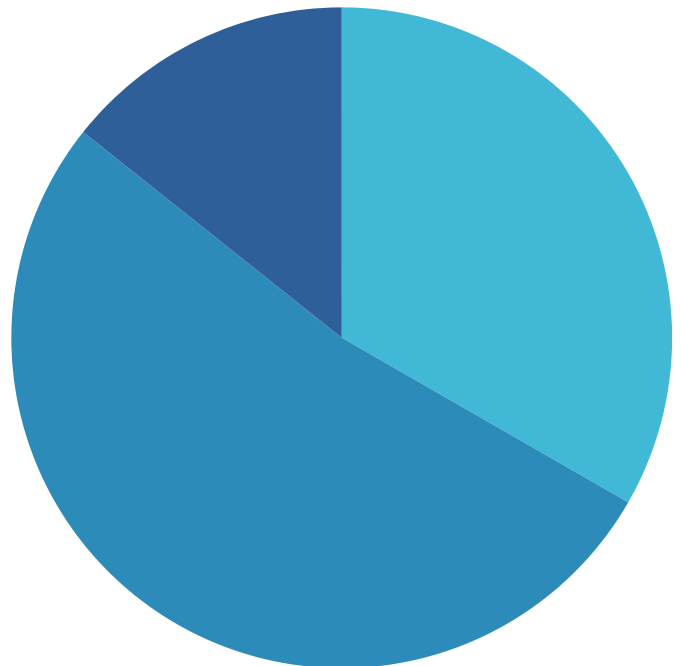
SAMOSPRÁVY

- Majú dostatočné možnosti a príležitosti aktívne sa zapájať do tvorby politik (44%)
- Majú nejaké možnosti a príležitosti aktívne sa zapájať do tvorby politik, ale menej než väčšinou...
- Majú výrazne obmedzené možnosti a príležitosti aktívne sa zapájať do tvorby politik (10%)

MVO

- Majú nejaké možnosti a príležitosti aktívne sa zapájať do tvorby politik, ale menej než väčšinou...
- Majú výrazne obmedzené možnosti a príležitosti aktívne sa zapájať do tvorby politik (52%)
- Nemajú žiadne možnosti a príležitosti aktívne sa zapájať do života spoločnosti a tvorby politik (...)

Aj tu sa teda ukazuje možnosť, že minimálne v samosprávach, ktoré sa do výskumnej sondy zapojili, môžu mať menšiny a zraniteľné skupiny lepšie možnosti zapájať sa do tvorby politík než je tomu na lokálnej úrovni vo všeobecnosti. Vzhľadom na limity tejto sondy však tieto zistenia nemožno zovšeobecňovať. Poskytujú nám však isté informácie. Aj tu platí to, čo v predchádzajúcej téme – odpovede samospráv môžu byť skreslené (aj nevedomou) snahou prezentovať vlastnú situáciu pozitívnejšie, než je tomu v realite. Zároveň samosprávy môžu byť presvedčené o tom, že menšiny a zraniteľné skupiny majú dostatočné možnosti participácie, avšak nevedomujú si bariéry, ktorým v prístupe k participatívnym procesom v praxi čelia.

Reflexia situácie menších a zraniteľných skupín v strategických dokumentoch na lokálnej úrovni

Pre oblasť participácie menších a zraniteľných skupín na lokálnej úrovni je dôležitou témou aj to, či si samosprávy vôbec uvedomujú rozmanitosť situácií a potrieb, ktoré menšiny a zraniteľné skupiny majú, a či sa táto rozmanitosť odráža v strategických dokumentoch na lokálnej úrovni. Inými slovami, či mestá pri strategickom plánovaní zohľadňujú, že ich obyvatelia majú rôzne potreby, ktoré si môžu vyžadovať rozmanité riešenia.

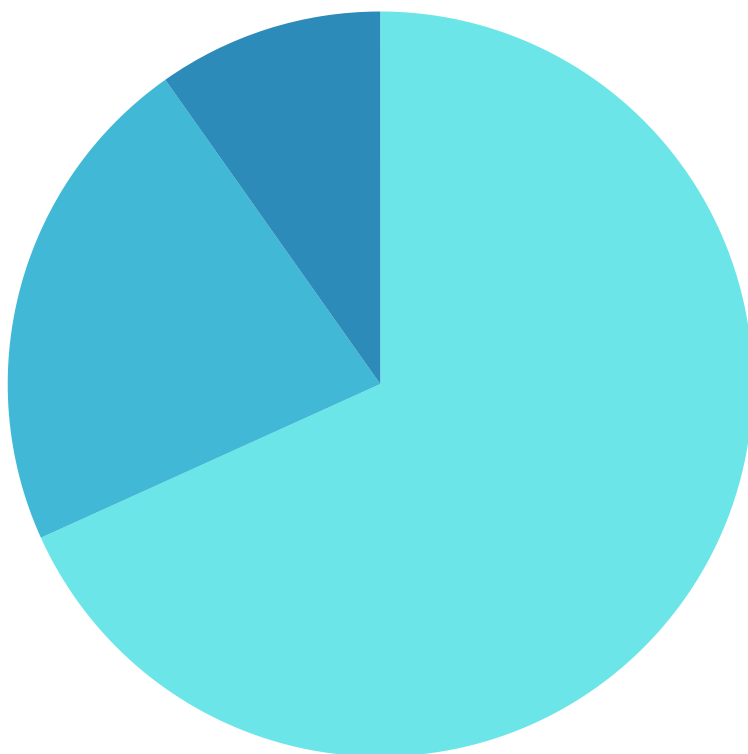
Aj v tejto oblasti sa ukázali výrazné rozdiely v tom, ako situáciu vo svojom meste vnímali samosprávy a ako situáciu vo všeobecnosti na lokálnej úrovni vnímali mimovládne organizácie.

Mestá považujú pozornosť venovanú menšinám v strategických dokumentoch za dostatočnú, MVO to vnímajú opäť výrazne kritickejšie

Väčšina (68%) respondentov zo samospráv uviedla, že mesto vo svojich strategických dokumentoch venuje dostatočnú pozornosť všetkým menšinám a zraniteľným skupinám. Ďalších 22% uviedlo, že niektorým menšinám venujú dostatočnú pozornosť, ale iným vôbec. Otázkou, samozrejme, zostáva, akú mieru pozornosti mestá považujú za dostatočnú.

GRAF 12. Vnímanie pozornosti, ktorú mesto venuje menšinám a zraniteľným skupinám vo svojich strategických dokumentoch, z pohľadu samospráv. "Mesto vo svojich strategických dokumentoch..."

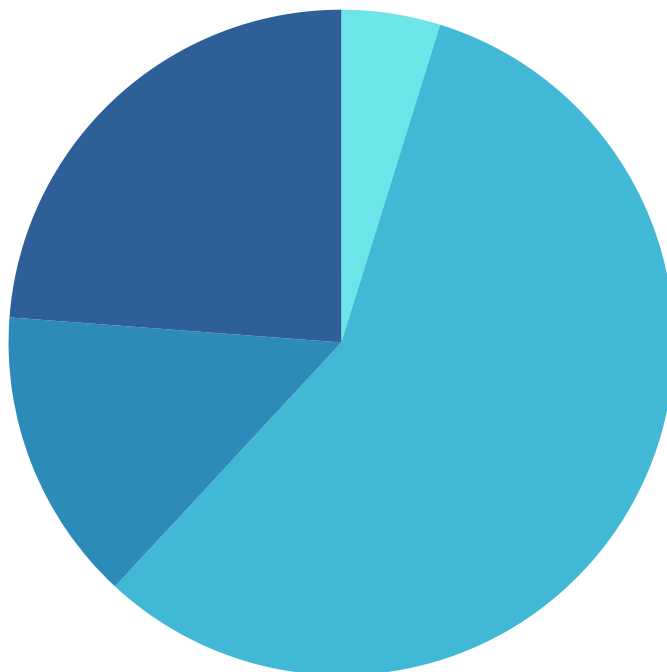
- ...venuje dostatočnú pozornosť všetkým menšinám (68%)
- ...venuje dostatočnú pozornosť niektorým menšinám, ale iným vôbec (22%)
- ...venuje čiastočnú pozornosť niektorým menšinám, ale iným vôbec (10%)

MVO túto tému vnímali kritickejšie. Len pár respondentov z MVO si myslelo, že samosprávy (vo všeobecnosti) venujú menšinám a zraniteľným skupinám dostatočnú pozornosť vo svojich strategických dokumentoch. Ďalších 57,1% uviedlo, že samosprávy venujú dostatočnú pozornosť niektorým menšinám, ale iným vôbec, a 14,3% respondentov uviedlo, že samosprávy menšinám a zraniteľným skupinám nevenujú vo svojich strategických dokumentoch žiadnu pozornosť. Zaujímavé je, že takmer štvrtina respondentov sa k tejto otázke vôbec nevedela vyjadriť.

GRAF 13. Vnímanie MVO toho, aká pozornosť sa venuje menšinám a zraniteľným skupinám v strategických dokumentoch na lokálnej úrovni. "Mestá a obce vo svojich strategických dokumentoch..."

- ...venuujú dostatočnú pozornosť skupine/ám, ktorej/ým sa venujeme (5%)
- ...venuujú čiastočnú pozornosť skupine/ám, ktorej/ým sa venujeme (57%)
- ...vôbec nevenujú špecifickú pozornosť skupine/ám, ktorej/ým sa venuje...
- Neviem to zhodnotiť (24%)

Potreby do budúcnosti

Téma participácie verejnosti na tvorbe politík na lokálnej úrovni je na Slovensku pomerne nová, a len v posledných rokoch jej samosprávy začínajú venovať pozornosť. Participácii menších a zraniteľných skupín sa venuje ešte menej pozornosti a samosprávy majú v tejto oblasti ešte menej skúseností a znalostí, než v oblasti participácie vo všeobecnosti. A preto sa domnievame, že v tejto téme by potrebovali o to viac podpory.

Samosprávam chýbajú informácie o potrebách menších a privítali by intenzívnejšiu spoluprácu s rôznymi organizáciami, ktoré sa zraniteľným skupinám venujú

Samosprávy najčastejšie vyjadrovali potrebu intenzívnejšej spolupráce s organizáciami združujúcimi alebo pomáhajúcimi menšinám a zraniteľným skupinám. Taktiež by v značnej miere uvítali viac informácií o potrebách menších a zraniteľných skupín na lokálnej úrovni a lepšie odborné kapacity. Okrem toho by potrebovali tiež viac času na procesy tvorby politík. S tým, že by **potrebovali tento typ podpory, skôr alebo úplne súhlasili takmer všetci respondenti.** Najintenzívnejšie by potrebovali viac zdrojov, či už finančných alebo personálnych – s týmto úplne súhlasilo najviac respondentov (66%) a skôr súhlasilo 31,7%.

V prípade respondentov z MVO sme zistovali, čo si myslia, že by samosprávy potrebovali na to, aby dokázali lepšie zapájať menšiny a zraniteľné skupiny do tvorby politík na lokálnej úrovni. Aj tu respondenti v prevažnej väčšine skôr alebo úplne súhlasili s tým, že samosprávy by potrebovali všetky oblasti podpory: spoluprácu s menšinovými organizáciami, viac informácií o potrebách menších a zraniteľných skupín, lepšie odborné kapacity, viac zdrojov aj viac času a proces tvorby politík.

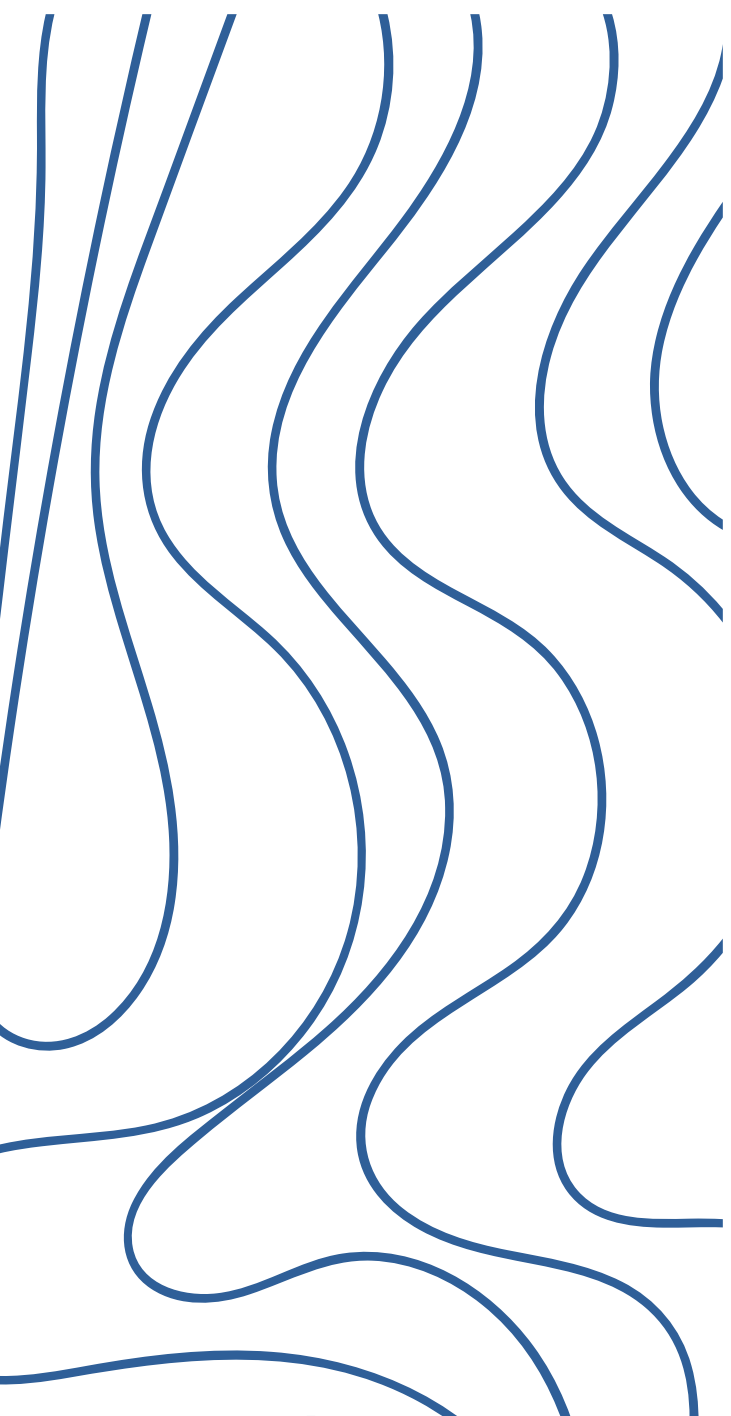
MVO vnímajú potrebu participácie menších a spolupráce so samosprávami ešte naliehavejšie

V prípade MVO bolo však presvedčenie o tom, že samosprávy túto podporu potrebujú, intenzívnejšie. Kým v prípade respondentov zo samospráv bol súhlas rozdelený medzi „úplne súhlasím“ a „skôr súhlasím“, pričom častejšie boli odpovede „skôr súhlasím“, v prípade MVO boli odpovede jednoznačnejšie v prospech úplného súhlasu.

To môže naznačovať, že MVO, ktoré združujú menšiny a zraniteľné skupiny, alebo s nimi akýmkoľvek spôsobom pracujú, **intenzívnejšie vnímajú medzery, ktoré na lokálnej úrovni existujú v sprístupňovaní participatívnych procesov menšinám.** Okrem toho tu však môže úlohu zohrávať aj celkové pozitívnejšie seba-vnímanie samospráv, ktoré je potenciálne prítomné vo všetkých témach, ktorým sme sa v dotazníku venovali. Ak samosprávy vnímali, že majú vytvorené dostatočné príležitosti pre menšiny, aby sa zapájali do participatívnych procesov, nebudú vnímať až takú silnú potrebu dodatočnej podpory či rozvoja v tejto oblasti. Stále však vyjadrovali silnú potrebu ďalšieho rozvoja.

Samosprávy by privítali viac vzdelávania v tejto oblasti

Zároveň takmer všetci respondenti zo samospráv (92,7%) vyjadrili záujem o vzdelávanie v oblasti efektívnejšieho zapájania menších a zraniteľných skupín do tvorby verejných politík. Najväčší záujem by mali o vzdelávanie **o možnostiach šírenia informácií o participatívnych procesoch tak, aby boli prístupné aj pre menšiny a zraniteľné skupiny.** Z toho je zrejmé, že samosprávy vnímajú problém toho, ako dosiahnuť na menšiny a zraniteľné skupiny pri informovaní o participatívnych procesoch.

**PARTICIPÁCIA
ZRANITELNÝCH
SKUPÍN Z POHĽADU
SAMOSPRÁV A
MIMOVĽÁDNÝCH
ORGANIZÁCIÍ**

Centrum pre výskum etnicity a
kultúry
Spitálska 10
811 08 Bratislava

CVEK
centrum pre výskum
etnicity a kultúry